

сприяє єдності внутрішнього духовного світу та зовнішнього, відтак сприяє створенню позитивного соціально-психологічного мікроклімату, що забезпечує оволодіння ними навичками саморозвитку гармонійної повноцінної особистості.

Отже, умовами ефективною соціально-психологічної реадaptaції осіб, які повернулись з місць позбавлення волі, є: використання психотехнологій, максимальна ефективність яких є специфічною до інтраперсональних та інтерперсональних складових адаптаційного потенціалу особистості; створення реадaptaційного соціального середовища, яке передбачає комплексність впливу як на самих дезадаптованих, так і на найближче оточення, у разі неможливості стабілізації соціального статусу – організацію спеціальних умов перебування з обов'язковою суспільно-корисною працею та контролем поведінки для запобігання рецидивів злочинів, узалежнення від психотропних речовин.

Література

1. Європейські пенітенціарні правила Прийнято Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032/page.
2. Завацька Н.Є. Психологія соціальної реадaptaції осіб зрілого віку [Текст] : монографія / Н.Є. Завацька; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ : СНУ ім. В.Даля, 2009. 240 с.
3. Проскура В. В. Соціальна адаптація осіб, які повернулись з місць позбавлення волі / В. В. Проскура. URL: http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE15_2004_sotsrob/11_proskura_v.pdf
4. Радов Г.О. Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. К.: КІВС, 1998. № 3. С. 41–49.

Хашев В.Г.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Дослідження гендерних стереотипів на сьогодні є вельми актуальним питанням, що стоїть перед різними суспільно-правовими науками, зокрема і кримінально-правового циклу. Це обумовлено тим, що гендерні стереотипи мають місце, зокрема, і у сфері реалізації кримінальної відповідальності.

Але для початку відзначимо, що протягом століть жіноча злочинність завжди значно поступалась чоловічій. Співвідношення рівня кримінальних

правопорушень, вчинених жінками, до рівня кримінальних правопорушень, вчинених чоловіками, в Україні дорівнює 1:7[1, с. 189]. Наприклад, за період 2017 – 2021 рр. серед загальної кількості 545654 виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, частка жінок склала 66793 особи або 12,2%.

Аналогічне співвідношення зберігається і у статевій структурі засуджених осіб. Наприклад, відповідно до Звітів про склад засуджених у 2016 р., при 76217 засуджених особах, жінки склали 11,69%, у 2017 р. – 11,27% (76804 засуджених осіб), у 2018 р. – 11,8% (73569 засуджених осіб), у 2019 р. – 12,2% (70375 засуджених осіб) та у 2020 р. – 12,3% (67517 засуджених осіб)[2].

У цьому контексті цікавим буде звернутись до даних судової статистики з розподілом за критерієм статі щодо призначення окремих, найбільш широко застосовуваних, видів покарань.

Так, за період 2018 – 2021 рр. серед 72619 засуджених до покарання у виді штрафу осіб частка жінок склала 16,7%. Загалом можна констатувати, що судді частіше застосовують найменш суворий вид покарання щодо жінок, а не чоловіків. Схожа тенденція простежується і стосовно такого виду покарання, як громадські роботи. За розглядааний період, серед засуджених до зазначеного виду покарання 22629 осіб, частка жінок склала 16,4%.

А якщо аналізувати за ознакою статі призначені покарання, пов'язані з повною або частковою ізоляцією від суспільства, то виявляється тенденція меншої від загального співвідношення 1:7 частки жінок, серед осіб, яким призначаються такі види покарань.

Так, за період 2018 – 2021 рр. серед 4622 засуджених до покарання у виді обмеження волі осіб частка жінок склала 7,8%.

Найяскравіше тенденція до більш частого призначення найбільш суворих видів покарань чоловікам простежується стосовно таких видів покарань як позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. Так, за розглядааний період серед 51472 засуджених до позбавлення волі на певний строк осіб частка жінок складає лише 5,7%, що у понад 2 рази нижче середнього показника частки жінок серед усіх засуджених осіб.

При чому, серед засуджених жінок позбавлення волі призначалось у близько 9 % випадків, а щодо чоловіків застосовувалось у 20 % випадків. Тобто покарання у виді позбавлення волі отримує приблизно кожна одинадцята засуджена жінка та кожен п'ятий засуджений чоловік.

Можна сказати, що чоловіки схильні до вчинення більш тяжких злочинів, а тому й отримують суворіші покарання. Однак статистичні дані підтверджують цю тезу лише частково. Якщо звернутись до статистичних даних щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень, то за розглядааний період частка жінок серед всіх осіб, які вчинили тяжкі злочини складає 6,4%. Водночас, серед зареєстрованих особливо тяжких злочинів, за вчинення яких може бути призначено покарання терміном позбавлення волі понад 10 років або довічне позбавлення волі, частка таких діянь, вчинених жінками складає 10,5%.

Імовірно припустити, при дотриманні принципу гендерної рівності при призначенні найбільш суворих покарань, що частка жінок також має бути на рівні 9 – 10%. Проте ця частка дорівнює 2,7%.

Таблиця 1. Частка жінок серед загальної кількості осіб, яким призначено позбавлення волі на певний строк за термінами покарання

Термін покарання	Загальна кількість осіб	Кількість жінок	Частка жінок
1 рік	2540	311	12,2%
1-2 роки	5680	631	11,1%
2-3 роки	10940	675	6,2%
3-5 років	23171	889	3,8%
5-10 років	8354	415	5,0%
10-15 років	776	21	2,7%
15-25 років	11	0	0%

З аналізу показників, викладених у Таблиці 1 випливає, що чим триваліший термін позбавлення волі, тим меншою є частка жінок, серед категорії засуджених, яким призначено покарання з відповідними строками.

А що стосується такого покарання, як довічне позбавлення волі, то за період 2018 – 2021 рр. цей вид покарання було призначено 78 чоловікам та лише одній жінці.

Крім того, за останні чотири роки 410 жінок вчинили особливо тяжкі злочини, але сукупно лише 22 жінкам або 5,4% від цієї кількості було призначено покарання понад 10 років позбавлення волі та довічне позбавлення волі. Тоді як за цей же період часу 3505 чоловіків вчинили особливо тяжкі злочини, але позбавлення волі на певний строк понад 10 років та довічне позбавлення волі було призначено 844 особам або 24,1%.

Таким чином, можна зробити висновок, що у жінок порівняно з чоловіками є вищі шанси отримати менш тривалий термін покарання у виді позбавлення волі на певний строк або взагалі незначні шанси отримати довічне позбавлення волі.

Отже, аналіз даних судової статистики за період 2018 – 2021 рр. дозволив з'ясувати деякі гендерні особливості звільнення від кримінальної відповідальності та призначення покарання:

- при вирішенні питання щодо призначення таких широко застосовуваних і відносно м'яких видів покарань, не пов'язаних з частковою або повною ізоляцією від суспільства, як штраф та громадські роботи, суди приймають рішення на користь жінок частіше ніж щодо чоловіків. Так, штраф, як кримінальне покарання, отримали майже 37% засуджених жінок та 25% чоловіків, а громадські роботи призначено 11,3% засуджених жінок та 7,8% чоловіків;

- якщо аналізувати за ознакою статі призначені покарання, пов'язані з

повною або частковою ізоляцією від суспільства, то виявляється тенденція меншої від загального співвідношення 1:7 частки жінок, серед осіб, яким призначаються такі види покарань. Так, серед засуджених до покарання у виді обмеження волі осіб частка жінок склала 7,8%, до покарання у виді арешту так само –7,8%, а позбавлення волі на певний строк – 5,7%;

- покарання у виді позбавлення волі отримує приблизно кожна одинадцята засуджена жінка та кожен п'ятий засуджений чоловік;

- чим триваліший термін позбавлення волі, тим меншою є частка жінок, серед категорії засуджених, яким призначено покарання з відповідними строками. Відповідно, у жінок порівняно з чоловіками є вищі шанси отримати менш тривалий термін покарання у виді позбавлення волі на певний строк або взагалі незначні шанси отримати довічне позбавлення волі;

- за вчинення тих злочинів, де переважають жінки-злочинниці, судді рідше призначають такий вид покарання, як конфіскація майна.

Звичайно, виявлені гендерні особливості не є безапеляційними, оскільки ґрунтуються лише на аналізі статистичних даних, а тому їх підтвердження або спростування потребує більш глибокого дослідження, у першу чергу, матеріалів кримінальних проваджень та прийнятим по них судових рішень. Крім того, розглядані особливості можуть бути зумовлені розумінням суддями того, що незважаючи на свою соціальну рівність, фізіологічно і психологічно чоловіки та жінки різняться між собою.

Література

1. Гаргат-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного Університету. Серія Право*. 2014. Випуск 25. С.189-191.
2. Статистичні звіти «Про склад засуджених» за 2016 - 2021 р.р., підготовлені Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

Чаплинська Юлія Анатоліївна,
*доктор юридичних наук, професор,
прокурор Лівобережної окружної
прокуратури міста Дніпра
Дніпропетровської області*

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ

Сучасна Україна характеризується цілою низкою суттєвих проблем у цілому ряді основоположних сфер суспільного життя, вирішення яких потребує проведення глибоких та змістовних реформ. Деякі з таких реформ